

ПРАВНИ ПОСЛОВИ (ВРСТЕ)

доцент др Снежана Дабић

Врсте правних послова - Једнострани, двострани правни послови и заједнички акти

- Критеријум поделе: према броју страна које изјављују вољу, односно улога у правном послу.
- Једнострани јесу они правни послови који се састоје из изјаве воље једне стране (најчешће уједно и једно лице). Њима се могу стварати права за себе, располагати правим, стварати права за трећа лица, стварати обавезе за себе, али не и стварати обавезе за трећег.
- Двострани правни послови или уговори јесу правни послови који настају сагласношћу воља двеју страна. Њихове изјаве воље су садржински различите, али су сагласне, комплементарне.
- Заједнички послови (заједнички акт, одлука, закључак) представљају правне послове у којима два или више лица изјављују вољу, али се сви налазе у истој улози.
- Страна ≠ лице
- Страна ≠ поверилац/дужник
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Прости и сложени

- Критеријум поделе: према броју изјава воље из којих се правни посао састоји.
- Прост (једносложен) правни посао чини само једна изјава воље, тј. изјава воље о једном правном дејству. И кад више лица учине заједно једну изјаву воље, посредни је један правни посао, а не онолико колико има лица који изјављују ту заједничку вољу.
- Сложени (вишесложни) јесу сви споразуми који се састоје из најмање две изјаве воље (уговор) или више изјава воље (заједнички акт).
- Неки правни послови су некад прости, а некад сложени.
- Прости \neq једностранни: сваки прост правни посао је уједно и једностран, али није сваки једностран уједно и прост правни посао.
- Сложени \neq двострани: сваки двостран правни посао је сложен, али није сваки сложен нужно и двостран – има сложених који су једностранни.
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Теретни и доброчини

- Критеријум поделе: према томе да ли свака страна даје накнаду за оно што добија.
- Теретни (онокорозни) правни послови јесу они код којих свака страна даје накнаду за корист коју добија.
- Доброчини (лукративни) правни послови јесу они код којих се не даје накнада за корист која се добија.
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Правни послови међу живима и за случај смрти

- Критеријум поделе: према томе да ли производе дејства за живота творца посла или за случај смрти творца посла.
- Послови међу живима (*inter vivos*) јесу они послови чије дејство треба да наступи за живота творца посла.
- Послови за случај смрти (*mortis causa*) производе дејства тек у случају смрти творца посла.
- Постоје и тзв. мешовити правни послови код којих одређена дејства посла наступају за живота, а одређена тек по смрти.
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Формални и неформални

- Посебно битан услов – услов који се не захтева за предузимање свих правних послова већ само формалних правних послова.
- Форма је унапред предвиђен облик у коме се изражава воља правних субјеката.
- За разлику од старог права, где је форма схватана као разлог због ког је посао обавезујући, у савременом, позитивном праву послови су по правилу неформални у складу са начелом консенсуализма.
- Сваки уговор се закључује у одређеној форми, али је питање да ли је та форма установљена као једино могућа. Управо је то критеријум за поделу на формалне и неформалне уговоре.
- Функције форме
- Критеријум поделе: према томе да ли је за настанак посла довољна проста изјава воље или је потребно да она буде предузета (материјализована) у одговарајућој форми.

Врсте правних послова – Формални и неформални

- Неформални правни послови настају простом изјавом воље, на било који начин испољавања изјаве воље (изричито или прећутно) и у било којој форми (довољна је и усмена форма).
- Формални су они правни послови за које је законом или уговором одређено да изјава воље мора бити дата у одређеној форми (писмено, пред сведоцима, пред одређеним државним органом или органом коме је поверено вршење јавних овлашћења) – у супротном могу наступити одређене правне последице.
- Захтев да посао буде предузет у одговарајућој форми би требало разликовати од:
 - случаја када је за предузимање неког правног посла потребна и воља неког трећег
 - формалности публицитета
 - фискалних формалности
 - доказа о постојању уговора

Врсте правних послова – Формални и неформални

- Врсте форми - према начину испољавања:
 - писмена форма
 - изјава воље мора бити дата у писменој форми
 - текст изјаве воље мора садржати потписе странака на крају
 - форма јавне исправе
 - легализација – састављање исправе од стране учесника посла, при чему надлежни орган не проверава садржину посла већ само оверава потписе странака
 - солемнизација – састављање исправе од стране учесника посла, при чему надлежни орган не проверава само аутентичност потписа већ и садржину правног посла
 - јавнобележнички запис – састављање исправе је поверено надлежном органу који води рачуна и о садржини правног посла и о аутентичности потписа
 - реална форма – уговор се сматра закљученим тек када се ствар преда

Врсте правних послова – Формални и неформални

- Врсте форми - према значају (дејству):
 - форма *ad solemnitatem*
 - битна, конститутивна форма, која представља услов пуноважности правног посла
 - ако посао није предузет у (законом или уговором) предвиђеној форми посао не настаје (непостојећи, погрешно је рећи ништав)
 - форма *ad probationem*
 - доказна форма – не спречава настанак правног посла и ако није испоштована, али ако дође до спора о постојању и садржини правног посла представља једино доказно средство, те се не могу користити друга доказна средства.
 - обавеза која је настала без испуњења захтева форме представља природну облигацију.
 - форма као прост доказ
 - служи само као доказ, али ако форма није испоштована, постојање и садржина уговора се могу доказивати и свим другим средствима.

Врсте правних послова – Формални и неформални

- Врсте форме - према извору захтева форме:
 - законска форма
 - закон предвиђа да уговор мора бити у одређеној форми
 - уговорна форма
 - стране уговоре одређену форму
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Каузални и апстрактни

- Критеријум поделе: према видљивости каузе, тј. томе да ли се из изјаве воље види разлог обвезивања (да ли се обавезује само једна страна или обе, као и у чему се састоји њихова обавеза).
- Кауза даје одговор на питање зашто се посао предузима.
- Сви послови морају имати каузу, али није код сваког правног посла видљива кауза.
- Каузални правни послови јесу они код који је кауза видљива. Та видљивост се посматра из угла трећих лица – да ли је њима јасно зашто је предузет одређени правни посао (зашто се уступа потраживање, продаје ствар, одриче права...).
- Апстрактни правни послови јесу формални, једнострано обавезни правни послови из којих се не види да ли се обавезује и друга страна и у чему се састоји њена обавеза.
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Правни послови обвезивања и правни послови располагања

- Критеријум поделе: према томе да ли имају посредно или непосредно коначно дејство.
- Послови располагања јесу сви послови којима се директно утиче на већ постојећа права или обавезе, мењајући их, ограничавајући, преносећи или укидајући. Та промена је и крајња сврха посла и она се остварује самим послом.
- Послови обвезивања јесу послови којима се стварају обавезе, а тек извршењем обавезе се остварује крајња сврха посла. Они представљају тек правни основ (*titulus*) за правно дејство.
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – Пуноважни и непуноважни

- Критеријум поделе: према томе да ли правни посао има такав недостатак који може спречити његов настанак (непостојећи), пуноважност (ништавост) или опстанак (рушљивост) дејстава.
- Пуноважни правни послови јесу они при чијем настанку није било недостатака због којег би правно дејство изостало или због којег би могли бити лишени дејстава које су произвели.
- Непуноважни правни послови због недостатка у процесу настајања посла не производе правно дејство или могу бити лишени произведеног правног дејства. Уобичајено је да се у правној теорији они деле на четири категорије:
 - непостојећи правни послове
 - ништави правни послови
 - рушљиви правни прописи
 - храмајући правни послови
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – лични и правни послови путем заступника

- Критеријум поделе: према томе могу ли се преузети преко заступника или само лично.
- Лични правни послови јесу они који се не могу предузети преко заступника већ само лично. Њихов број је јако мали.
- Правни послови путем заступника јесу сви они који се могу предузети преко заступника.
- Правни значај поделе

Врсте правних послова – адресовани и неадресовани

- Критеријум поделе: према томе да ли морају бити саопштени другом лицу да би производили правно дејство.
- Неадресовани послови јесу изјаве воље без адресата – они се не чине према другом лицу, не морају да буду саопштене да би производиле дејство.
- Адресовани правни послови су правни послови који се чине према неком лицу, тако да без пријема или бар могућности пријема нема њиховог дејства. Адресовани послови имају било одређеног адресата, било им је адресат јавност као таква.
- Правни значај поделе

Закључење уговора - преговори

- Фаза која може и не мора да претходи закључењу уговора - уговор се може закључити одједном у сусрету понуде и прихвата или после краћих и дужих преговора.
- Преговарање је процес, а закључење уговора тренутак.
- Преговори не обавезују и свака их страна може прекинути кад год хоће, а закључењем уговора настају обавезе (обичан разговор не обавезује, уговор је закон за стране уговорнице), али:
 - Страна која је водила преговоре без намере да закључи уговор или која је водила преговоре са намером да закључи уговор, али је одустала без основаног разлога одговара за штету страни верној преговорима.
 - није уговорна већ деликтна одговорност
 - принцип доказане, а не претпостављене кривице
- Значај преговора

Закључење уговора - понуда

- Понуда је једнострана изјава воље која представља предлог за закључење уговора учињен одређеном лицу, а која садржи све битне састојке предложеног уговора тако да се њеним прихватањем може закључити уговор.
- Понуда има два дејства: подобност за прихватање, то јест њеним прихватањем настаје уговор и неопозивост, то јест везаност понудом одређени временски период.
- Општа понуда? Дозвољена у нашем праву – предлог учињен неодређеном броју лица важи као понуда, ако другачије не произлази из околности случаја или обичаја.
 - излагање робе са назначењем цене
- Позив на понуду – слање каталога и огласа – али пошљалац таквих позива одговара за штету коју би претрпео понудилац ако без основаног разлога не прихвати понуду.
- Може ли се понудилац предомислити?
 - може ако повуче понуду (ЗОО користи погрешно термин опозива) – ако изјава о опозиву стигне пре или истовремено са понудом;
 - опозив? Само ако је понуда учињена опозивом. Према ЗОО, понуда везује, али је правило диспозитивно па се може искључити неопозивост
- Форма понуде – паралелизам форми.

Закључење уговора - прихват

- Прихват понуде је једнострана изјава воље којом понуђени пристаје на понуду. Понудом закључење уговора започиње, прихватам се довршава.
- Изјава о прихвату понуде се такође може повући (ЗОО погрешно користи термин опозив), али опозив није могућ.
- Укрштање понуда – истовремено слање понуда под условима који више одговарају другој страни – уговор закључен на средњи износ.
- Задоцнели прихват? Сматра се као нова понуда. Али ако је прихват отпослат благовремено, али стигао понудиоцу по истеку рока, уговор је закључен уколико је понудилац знао или могао знати да је изјава о прихвату отпослата благовремено (осим ако понудилац изјави благовремено да се не сматра везаним понудом по истеку рока).
- Форма прихвата – паралелизам форми.

Закључење уговора - елементи

- Да би један уговор настао и производио правна дејства неопходно је да буду испуњени услови у погледу:
 - способности уговарања (пословна способност);
 - сагласности воља;
 - каузе (основа) –зашто се закључује уговор;
 - предмета – давање/чињење/нечињење/трпљење;
 - форме (само код формалних уговора).

Важније врсте уговора - Једнострано и двострано обавезни

- Критеријум поделе: према томе да ли се уговором стварају обавезе само за једну страну или обе.
- Једнострано обавезни уговори јесу они уговори који стварају обавезу само за једну уговорну страну, тако да се она искључиво појављује у улози дужника, а друга искључиво у улози повериоца.
- Двострано обавезни уговори јесу они којима се рађа узајамност обавеза, те се свака страна налази како у улози повериоца тако и у улози дужника. Већина уговора је двострано обавезна.
- Двострано обавезни \neq теретни: сви теретни уговори су уједно и двострано обавезни, али нису сви двострано обавезни уједно и теретни.
- Једнострано обавезни \neq добротине: најчешће су једнострано обавезни уговори добротине (нпр. поклон), али нису сви.
- Једнострано и двострано обавезни уговори \neq једностранни и двостранни правни послови: код првих је критеријум поделе постојање узајамности обавеза, док је код других број страна (изјава воља) које чине правни посао.
- Правни значај поделе

Важније врсте уговора – комутативни и алеаторни

- Критеријум поделе: према томе да ли је у тренутку закључења познато ко се налази у улози повериоца/дужника, односно какав је однос узајамних давања.
- Комутативни уговори јесу они уговори код којих се у тренутку закључења зна ко се налази у улози повериоца/дужника, односно каква је висина и однос узајамних давања, тако да се тачно зна шта ко прима и шта ко дугује.
- Алеаторни уговори су такви уговори код којих у моменту закључења или није познато ко ће се налазити у улози повериоца/дужника (нпр. уговори на срећу, опклада) или се не зна каква ће бити висина и међусобни однос престација страна (нпр. уговор о осигурању, доживотном издржавању, уговор о куповини будућих плодова...).
- Код алеаторних уговора је нужно постојање неизвесног догађаја од кога зависи добитак или губитак за једну или другу страну. Догађај мора бити неизвештан било уопште (објективно) би само за уговорне стране, што значи да не мора, као код услова, бити будући већ може бити и садашњи или прошли, али је важно да је за уговорне стране он неизвештан.
- Правни значај поделе

Важније врсте уговора - Уговори са тренутним, сукцесивним и трајним престацијама

- Критеријум поделе: према дужини трајања и начину извршења престације.
- Уговори са тренутним престацијама јесу такви уговори код којих се обавеза састоји из једног акта чињења или нечињења, које се извршавају у једном моменту, једнократним понашањем.
- Уговори са сукцесивним престацијама јесу такви уговори код којих се обавеза извршава у дужем или краћем периоду низом поступака (не једним актом већ из више аката) у одређеним временским размацама.
- Уговори с трајним престацијама јесу такви уговори код којих се обавеза извршава понашањем које непрекидно траје у дужем временском периоду.
- Важно истакнути да, у зависности од броја обавеза у једном уговору, поједини уговори могу имати истовремено тренутне, трајне и сукцесивне престације.
- Правни значај поделе

Важније врсте уговора – лични и нелични

- Критеријум поделе: према томе да ли се закључују независно од личних квалитета уговорних страна.
- Нелични уговори јесу такви да се закључују независно од личних квалитета уговорних страна, те су права и обавезе стечене тим уговором преносиве, како за живота тако и за случај смрти. Већина уговора јесу неличне природе.
- Лични уговори (*intuitu personae*) јесу такви уговори код којих лична својства једног или оба сауговорача представљају одлучујући елемент њихове сагласности, тако да је извршење обавеза или стицање права искључиво везано за оног сауговорача због чијих је личних својстава уговор и закључен.
- Лична својства могу бити врло разноврсна. Некада су то нарочите способности, таленат или вештина у погледу обављања неког посла, некада поверење или наклоност према некоме због његових личних особина.
- Правни значај поделе

Важније врсте уговора – консенсуални или реални

- Критеријум поделе: према томе да ли је за настанак уговора довољна сагласност воље или је неопходна предаја ствари.
- Консенсуални уговори су такви уговори код којих уговор настаје сагласношћу воља сауговорача.
- Реални уговори су такви уговори код којих за настанак уговора није довољна сагласност воља већ је неопходно и да дође до предаје ствари. Предаја је акт закључења, а не акт извршења уговора.
- Реални уговори су настали у римском праву, а дуго су се таквима сматрали зајам, послуга, остава и ручна залога.
- Формални, једнострано обавезни уговори - закључењем реалног уговора настаје само обавеза друге стране (на повраћај датог – зајма, ствари дате на послугу, оставу или у ручну залогу).

Важније врсте уговора – консенсуални или реални

- Проблем утуживости обавезе зајмодавца/послугодавца/оставодавца/залогодавца – покушај да се пренебрегне преко фикције да су закључена два уговора (предуговор и реални уговор)
- Данас су нашим позитивноправним прописима сви ови уговори регулисани као консенсуални:
 - довољна је сагласност воља
 - неправи двострано обавезни консенсуално-реални уговори – специфичност у томе да обавезе сауговорача не настају истовремено (отуд неправи)
 - послуга – није регулисана у ЗОО, али се и за у теорији сматра да је консенсуални
- Капара једини реални уговор по ЗОО.

Важније врсте уговора – индивидуални и колективни

- Критеријум поделе: према томе да ли обавезују само лица која су закључила уговор или и шире (сва лица која припадају одређеној групи).
- Колективни уговори су такви уговори који производе правна дејства за сва лица која припадају одређеној групи (колективу или организацији). Обавезују и оне чланове групе који нису дали сагласност, који су били против, као и оне који ће тек накнадно постати чланови групе.
- Индивидуални уговори обавезују само лица која су закључила уговор.
- Разлика није у броју лица већ у дејству уговора.
- Правни значај поделе

Важније врсте уговора – остале поделе

- Именовани и неименовани уговори – према томе да ли посебно уређени законом
- Једноставни и мешовити – према томе да ли се састоје од елемената једног или више уговора
- Уговори са споразумно одређеном садржином и уговори по приступу – према томе да ли је унапред припремљена садржина или се она споразумно одређује
- Самостални и акцесорни уговори – према томе да ли производе правна дејства независно од другог уговора
- Предуговор и главни уговор – према томе да ли се предузима обавеза да се закључи одређени уговор